

متن پژوهی توصیفی

تاریخ و نقد مکتب تفکیک

نگارنده: محمد حسن و کیلی

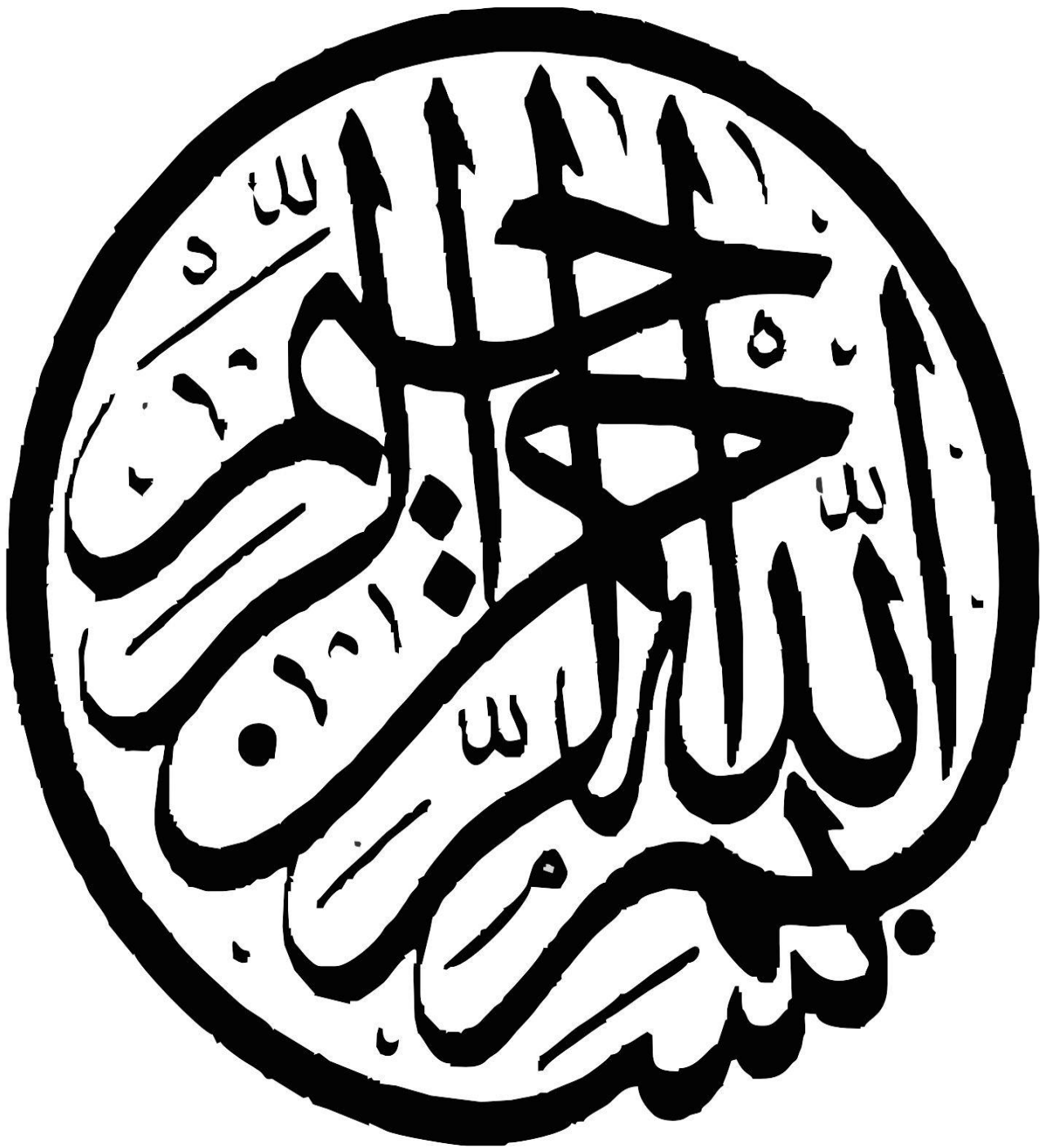
نام مدرسه: امام صادق (علیه السلام) اصفهان

نام و نام خانوادگی محقق: محمد جواد پهلوانی نژاد

شماره پرونده مرکز: ۹۸۲۲۷۰۷۵

پایه: سوم

بهار ۱۴۰۳

چکیده

این مقاله با موضوع بررسی و ارزیابی کتاب «تاریخ و نقد مکتب تفکیک» اثر استاد حاج محمد حسن وکیلی نگاشته شده است. در بخش ابتدائی مقاله به مقدمه‌ای مختصر درباره چستی مکتب تفکیک پرداخته‌ایم. پس از آن سعی کرده‌ایم توضیحاتی درباره شخصیت نویسنده و جایگاه علمی ایشان بیان کنیم. در بخش بعدی مقاله به موضوعاتی دیگر همچون نوع و موضوع کتاب، ایده کلی نویسنده و موضوعات فرعی کتاب پرداختیم و گروه مخاطبان کتاب را بیان کردیم. در فصل بعد به شرایط و اوضاع نویسنده در نوشتن کتاب و موانع و محدودیت‌هایی که با آن مواجه بوده پرداختیم. در انتها نیز خلاصه‌ای از مطالب کلیدی کتاب را برای خواننده محترم گرد آوردیم تا چهارچوبی از مطالب آن برای خواننده ایجاد شود.

کلید واژه

مکتب تفکیک، فلسفه اسلامی، عرفان، تصوف، حکمت

Contents فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
قسمت اول شخصیت و جایگاه علمی نویسنده.....	۲
۱-۱- مشخصات نویسنده.....	۲
۱-۲- پیشینه ی علمی (اساتید، شاگردان، فعالیتها، اثار).....	۲
۱-۳- حوزه تخصصی نویسنده.....	۴
قسمت دوم بررسی توصیفی کتاب.....	۵
۲-۱- نوع کتاب.....	۵
۲-۲- موضوع شناسی.....	۵
۲-۳- ایده کلی نویسنده.....	۵
۲-۴- ارتباط با موضوعات فرعی.....	۵
۲-۵- گروه مخاطبان کتاب.....	۵
۲-۶- ابداعی یا تکراری بودن فهرست.....	۶
۲-۷- الگوی شکل گیری مطالب.....	۶
۲-۸- پیشنهاد فهرست بهتر.....	۶
۲-۹- استدلالات نویسنده.....	۷
۲-۱۰- تاکید بر مطالب کم اهمیت.....	۷
۲-۱۱- پیشنهاد برای پژوهش بیشتر.....	۷
قسمت سوم: مناسبات نویسنده و کتاب.....	۸
۳-۱- شرایط نویسنده.....	۸
۳-۲- تطبیق نظرات نویسنده قبل و بعد از نگارش کتاب.....	۸
۳-۳- منابع علمی نویسنده.....	۸
۳-۴- محدودیت های نویسنده.....	۸

- ۳-۵- پیش فرض های نویسنده..... ۹
- ۳-۶- ارتباط کتاب با تخصص نویسنده..... ۹
- فصل چهارم : خلاصه کتاب..... ۱۰
- ۴-۱- تاریخچه مکتب..... ۱۰
- ۴-۲- مکتب تفکیک و قرآن کریم..... ۱۰
- ۴-۳- جایگاه عقل از نظر مکتب تفکیک..... ۱۱
- ۴-۴- معاد شناسی تفکیک..... ۱۱
- ۴-۵- جهان شناسی مکتب تفکیک..... ۱۱
- ۴-۶- مذمت عرفان و فلسفه در بیان اهل بیت..... ۱۲
- نتیجه گیری..... ۱۳
- فهرست منابع..... ۱۴

مقدمه

مکتب تفکیک ، مکتبی فکری و رفتاری است که مرحوم آیت الله میرزا مهدی اصفهانی در اواسط قرن چهاردهم هجری قمری در مشهد مقدس آن را تاسیس کرد. این مکتب بی‌اعتنایی به عقل و افراط در استفاده از نقل و مبارزه با فلسفه و عرفان شهرت دارد. از همین رو این تفکر باعث ضعف علمی و تولد افکار ناصحیح در حوزه های علمیه شده است.

به علت اهمیت فراوان این مسئله ، کتاب‌ها و مقالات فراوانی در بررسی و نقد این مکتب نگاشته شده است ؛ اما از آنجا که این آثار در سطح تخصصی تدوین شده است برای پاسخگویی به سوالات عموم مردم کافی نمی‌باشد. از این رو می‌توان همه فهم بودن این اثر را یکی از وجوه تمایز آن با سایر آثار مشابه دانست.

در مورد ضرورت بحث از موضوع می‌توان اشاره کرد به اینکه، اگرچه این مکتب دارای پشتوانه قوی علمی نبود، ولی از جریان‌های تاثیرگذار در جامعه معاصر ماست که در مبارزه با فلسفه و عرفان گوی سبقت از دیگر مخالفان برده است و بازتاب آن به فضاهای عمومی جامعه نیز کشیده شده است. از این رو بازخوانی و نقد تاریخ و اصول این جریان ضروری می‌باشد.

هدف از نوشتن این پژوهش، روشن و تبیین کردن ضعف و سستی افکار مکتب تفکیک است تا خواننده بتواند با قضاوتی منصفانه راه صواب را از راه ضلال تشخیص دهد.

قسمت اول شخصیت و جایگاه علمی نویسنده

۱-۱- مشخصات نویسنده

محمدحسن و کیلی در سال ۱۴۰۱ هجری قمری (۱۳۵۹ ه.ش) در تهران متولد شد. در سنین چهار پنج سالگی خواندن و نوشتن آموخت. شش سالگی در مشهد وارد کلاس سوم دبستان و در نه سالگی وارد مدرسه راهنمایی تیزهوشان شد تا پس از اتمام دوره راهنمایی در دوازده سالگی وارد حوزه علمیه گردد. بالاخره در سن دوازده سالگی پس از آشنایی با مکتب تربیتی مرحوم علامه حسینی طهرانی قدس سره، علاقه شدیدی برای ورود به حوزه علمیه داشت. علی‌رغم مخالفت همه نزدیکان در نهایت برای این جهت به محضر مرحوم علامه رفت و با تقاضای ایشان از خانواده محمد حسن، رضایت لازم شکل گرفت و بدین ترتیب وارد حوزه شد. سپس مرحوم حضرت علامه قدس سره او را در امور درسی و تربیتی به فرزند ارشد خود حضرت آیت‌الله حاج سید محمدصادق حسینی طهرانی مدظله ارجاع دادند. از همین رو بسیاری از دروس را در نزد شاگردان مرحوم علامه درس گرفت و بر اساس روش درسی مورد نظر حضرت علامه طهرانی و همچنین حضرت آیت‌الله حسینی طهرانی، تحصیل خود را پی گرفت. (<https://mhva.ir/about>)

۱-۲- پیشینه علمی (اساتید، شاگردان، فعالیتها، آثار)

محمدحسن و کیلی دروس ادبیات و منطق را نزد آیت‌الله حجت هاشمی و برخی از افاضل حوزه سپری کرد. سپس مباحث سطح و خارج را در زمینه‌های فقه، اصول و فلسفه عمده از محضر حجج الاسلام و المسلمین واضعی، زمانی و حضرات آیات حسینی طهرانی، نقیعی، رضایی، رضازاده و خلخالی بهره‌مند شده است. او همچنین در کنار مباحث مذکور به تحصیل تفسیر، عرفان، رجال و هیئت نیز پرداخت. (<https://mhva.ir/about>)

در این مجمل به برخی از آثار ایشان اشاره می‌نمایم:

۱. حواشی تحلیلی و انتقادی بر مغنی، مطول، جوهر النضید، اصول الفقه، حلقات الاصول، نهایت الحکمه و بخشهایی از اسفار اربعه

۲. مجموعه رسائل فقهی و اصولی

۳. صراط مستقیم؛ نقد مبانی مکتب تفکیک بر اساس تقریر حجة الاسلام و المسلمین سیدان -

۴. مکتب تفکیک؛ روش فقهای امامیه یا اخباریان؟ (چاپ شده به عنوان ضمیمه کتاب صراط مستقیم)

۵. عشق مجازی در آینه شریعت حکمت و معرفت (دروس استاد و کیلی به تقریر شیخ حمزه فکری) -
۶. روش تفسیر قرآن به قرآن از دیدگاه علامه طباطبایی (دروس استاد و کیلی به تقریر شیخ روح الله شفیعیان)
۷. امام شناسی قرآنی (با استفاده از دروس استاد و کیلی؛ حاج شیخ محمدحسن و کیلی و شیخ علیرضا صادقی)
۸. تاریخ و نقد مکتب تفکیک
۹. شهیده شام؛ حضرت رقیه بنت الحسین علیهما السلام
۱۰. وحدت وجود و عبادت تکوینی (شرحی بر قسمتی از فص هارونی و پاسخ به اتهامات به حضرت علامه حسن زاده)
۱۱. درسنامه توحید قرآن و عترت (وحدت شخصیه وجود)
۱۲. نقدها در بوته نقد (بررسی دیدگاه مکتب تفکیک در ارزش عقل)
۱۳. حدیقه الشیعه و جعل حدیث در رد فلسفه و تصوّف
۱۴. هستی شناسی عقلی در آینه روایات (بررسی تفصیلی روایات نهی از تفکر در ذات، نهی از تعلم از غیر معصوم، نهی از علم کلام، روایات کمال دین و ...)
۱۵. تفسیر آیه هو الأول و الآخر
۱۶. گفته‌ها و ناگفته‌ها در تاریخ تفکیک
۱۷. معاد جسمانی و حیانی (اثبات هماهنگی معاد صدرائی با قرآن کریم)
۱۸. غیرت حسینی و عفت زینبی (پیرامون اصول عفاف و حجاب در اسلام)
۱۹. بنیادهای اصلاح جامعه دینی
۲۰. عشق خدا
۲۱. الگوی دینی تربیت کودک و نوجوان
۲۲. تاملاتی در یقین و یقینیات

۲۳. نظام تربیت توحیدی

۲۴. تجلی توحید

۲۵. شرح تطبیقی کشف المراد

۲۶. اصول فقه دین

۲۷. حکایت حجاب

۲۸. زن از سلوک عرفانی تا تمدن اسلامی

۲۹. دوره هفت جلدی معارف کاربردی (برترین آرزو)

۳۰. جهاد تبیین

۳۱. رساله فی الوضع و اقسام الکلمه و الکلام

۳۲. فقه جنسیت، تربیت و سلامت جنسی

۳۳. سلوک توحیدی، راهنمای کاربردی حرکت به سوی خدا

۳۴. آینده روشن

۳۵. عیار تجربه (<https://mhva.ir/about>)

۱-۳- حوزه تخصصی نویسنده

وی از معدود کسانی است که توانسته علاوه بر اجتهاد در فقه و اصول، طبق تاکید و سفارش مرحوم حضرت علامه آیت الله حسینی طهرانی در علوم مقدماتی نیز به تحصیل اجتهادی و تدریس انتقادی و اجتهادی بپردازد. در همین راستا سال‌هایی را به تدریس خارج نحو (بر محور مغنی)، خارج بلاغت (بر محور مطول) و نیز خارج منطق پرداخت. تا جایی که ابتکارات بسیاری از این دروس را بر جای گذاشته است. درس خارج اصول وی نیز حجم فراوانی از ابتکارات و نوآوری‌های مبنایی را در بر گرفته است. برخی از محتویات درس‌های خارج نحو او در کتاب صرف کاربردی (تألیف حجه الاسلام شیخ عبدالرسول کشمیری) منعکس شده و بسیاری دیگر از آن نیز در تقریرات دروس خارج نحو و بلاغت و اصول در قالب شرح جوهر النضید تدوین شده است (<https://mhva.ir/about>)

قسمت دوم بررسی توصیفی کتاب

۲-۱- نوع کتاب

کتاب «تاریخ و نقد مکتب تفکیک» نوشته استاد مکرم حجت الاسلام و المسلمین محمد حسن و کیلی است. همان طور که از نام کتاب پیداست درصدد بیان تاریخچه‌ای از مکتب تفکیک یا همان مکتب معارفی خراسان و همچنین گزارشی از کلیت این مکتب و نقد و بررسی آن است.

۲-۲- موضوع شناسی

مباحث و موضوعات مختلفی در این کتاب بچشم می‌خورد. اما از آنجا که محور و اساس همه مطالب آن درباره نقد افکار مکتب تفکیک است، میتوان این اثر را از جمله کتاب‌های علم «فرق و مذاهب» دانست که بنیان‌های یک مکتب را به چالش می‌کشد

۲-۳- ایده کلی نویسنده

پیش از این، علاوه بر آثار فراوانی که بطور ضمنی به این بحث پرداخته‌اند، چندین کتاب مستقل نیز در نقد این مکتب نگارش شده است؛ اما همچنان نیاز به تألیف جدید در این زمینه احساس می‌شد؛ زیرا:

۱. بیشتر آثار ذکر شده تخصصی است و برای کسانی که با فلسفه آشنا نیستند مورد استفاده نمی‌باشد
۲. در هیچ یک از این آثار، به واقعیت‌های تاریخ این مکتب و عوامل پدید آمدن آن پرداخته نشده است، درحالی که مهم‌ترین عامل تبلیغ این مکتب در فضاهای عمومی، مجموعه‌ای از ادعاهای تاریخی است. از این رو هدف و ایده نویسنده از تألیف کتاب این است که به بیان تاریخ و نقد افکار مکتب تفکیک به زبانی ساده بپردازد تا مورد استفاده عموم مردم واقع شود

۲-۴- ارتباط با موضوعات فرعی

همانطور که بیان شد در این کتاب به موضوعات فرعی فراوانی پرداخته شده است. موضوعاتی مانند: تاریخ، فلسفه، عرفان، معرفت‌شناسی، علوم قرآنی، علوم حدیث و... کتاب حاضر بیان و نقد مکتب تفکیک در موضوعات ذکر شده است.

۲-۵- گروه مخاطبان کتاب

افزون بر سادگی و همه‌فهمی کتاب، نویسنده با درهم آمیختن عقل و نقل و استفاده صحیح از برهان، کتاب و سنت توانسته است از فاضلان و عالمان نیز مخاطبانی را جذب کند و همچنین فصل الخطابی باشد برای

همه مخالفان. در نتیجه مخاطب این کتاب هم عموم مردم می‌باشند و هم طلاب و دانشجویان علاقمند به این مباحث

۶-۲- ابداعی یا تکراری بودن فهرست

این کتاب در هشت فصل تدوین شده است. این شش فصل عبارتند از:

۱. تاریخچه مکتب تفکیک

۲. ارزش نقل در مکتب تفکیک

۳. ارزش عقل و شهود در مکتب تفکیک

۴. گزارش و نقد آرای مهم تفکیک

۵. بررسی نقدهای تفکیکیان بر فلسفه و عرفان

۶. نتیجه و آثار مکتب تفکیک

با مراجعه به کتاب‌های مشابه در این زمینه به ابداعی بودن مطالب و فهرست این اثر پی می‌بریم. چرا که در آثار دیگر به تاریخچه این مکتب پرداخته نشده است. همچنین بیان آثار مثبت مکتب تفکیک در ضمن نقد این مکتب از ابداعات و نوآوری‌های این اثر می‌باشند

۷-۲- الگوی شکل‌گیری مطالب

با وجود اینکه بسیاری از مطالب نویسنده از تحقیقات شخصی خود می‌باشد، اما از آثار دیگر در این زمینه، به‌ویژه از کتاب «بنیان مرصوص» تألیف حجت الاسلام والمسلمین مظفری هم استفاده شده است.

۸-۲- پیشنهاد فهرست بهتر

بخش زیادی از مخاطبان این اثر عموم مردم می‌باشند. واضح است که این طیف از مردم اطلاعات کمی از مکتب تفکیک و رویکردهای آن دارند. در نتیجه بهترین روش در چینه مطالب این است که پله‌پله پیش رفته تا مخاطب دچار سردرگمی نشود. این روش در این کتاب کاملاً دیده می‌شود. مطالب کتاب از مسائل ابتدائی، ماندی چستی و تاریخچه این مکتب آغاز می‌شود تا چارچوبی از کلیت این مکتب در ذهن مخاطب شکل بگیرد. پس از آنکه مخاطب آماده شد به بیان مطالب دیگر که سطح بالاتری دارد می‌پردازد. از این رو می‌توان فهرست بندی و اسلوب کتاب را در نوع خود از بهترین‌های خود دانست.

۹-۲- استدلالات نویسنده

در نقد افکار و عقاید مختلف، بهترین راه این است که از ملزومات و روش‌های آن مکتب استفاده شود. امام کاظم علیه السلام در این باره می‌فرماید: **الزُّمُومُ بِمَا أَلْزَمُوا أَنْفُسَهُمْ**. (طوسی، ۱۴۰۷ق، ۹/۳۳۹)

و از آنجایی که مکتب تفکیک به شدت بر احادیث و آثار نقلی تأکید دارد و ادله عقلی را معتبر نمی‌داند، اکثر استدلالات این کتاب را ادله نقلی در بر می‌گیرد.

البته در این اثر ادله عقلی فراوانی نیز وجود دارند که نویسنده برای استحکام بیشتر استدلالات خود از آن بهره برده است

۱۰-۲- تأکید بر مطالب کم اهمیت

از آنجا که تمامی مطالب این کتاب کمک شایانی در شناخت مکتب تفکیک می‌کند، نمی‌توان بخشی از آن را کم‌اهمیت دانست.

از سوی دیگر سعی نویسنده بر اختصارگویی در کتاب است. این مسئله باعث شده است تا از بیان مطالب زائد و بی‌اهمیت پرهیز کند.

۱۱-۲- پیشنهاد برای پژوهش بیشتر

این کتاب بعنوان اولین مرحله و سرآغاز شناخت مکتب تفکیک است. از همین رو برای شناخت عمیق تر و دقیق تر این مکتب باید به آثار دیگر در این زمینه رجوع کرد. نویسنده با توجه به این مسئله کتاب‌های دیگری را که در این موضوع نگاشته شده، بیان نموده است. کتاب‌هایی چون «علم و عقل از دیدگاه مکتب تفکیک»، «آیین و اندیشه»، «نقد و بررسی نظریه تفکیک»، «از مدرسه معارف تا انجمن حججیه و مکتب تفکیک»، «بنیان مرصوص»، «رؤیای خلوص» و «صراط مستقیم»

قسمت سوم: مناسبات نویسنده و کتاب

۱-۳- شرایط نویسنده

مکتب تفکیک بعنوان پرچمدار مخالفت با عرفان و حکمت اسلامی توانسته است بر نظام فکری شهر مشهد مقدس تسلط داشته باشد. این امر باعث فشارهای فراوان بر اهل حکمت و عرفان در این شهر شده و انزوای حکماء و عرفا را در پی داشته است. نویسنده که خود نیز ساکن شهر مقدس مشهد و از طرفداران عرفان و حکمت اسلامی است، سالها طعنه‌ها و توهین‌های طرفداران این مکتب را تحمل نموده است. این مسئله باعث شده تا نویسنده دست به قلم شده و به نقد این مکتب پردازد، تا که بتواند احیاگر تعقل و حکمت در حوزه علمیه و شهر خراسان شود.

۲-۳- تطبیق نظرات نویسنده قبل و بعد از نگارش کتاب

استاد و کیلی سالهای فراوان است که به نقد مکتب تفکیک پرداخته اند و از پیشتازان در این عرصه می‌باشند. با بررسی زندگی‌نامه استاد متوجه مخالفت ایشان، قبل از نگارش این کتاب می‌شویم. سخنرانی‌ها و نگارش کتاب‌ها و مقالات فراوان ایشان در این موضوع بیانگر این مطلب است. در حال حاضر نیز ایشان در کرسی تدریس مشهد مقدس به نقد تفکرات این جریان می‌پردازند.

۳-۳- منابع علمی نویسنده

از آنجا که این کتاب از در نقد یک تفکر نوشته شده، بیان مطالب با مدرک و منبع از لوازم این نوع نوشتار است. نویسنده نیز با توجه به این امر از منابع معتبر و فراوانی استفاده کرده است. منابعی مانند: قرآن کریم، آثار روایی، فلسفی، عرفانی، کلامی، فقهی، لغت، ادبی و آثار متفکران تفکیک در این کتاب فراوان به چشم می‌خورد که از نام بردن تک‌تک آنها خودداری می‌کنیم.

۴-۳- محدودیت‌های نویسنده

همان‌طور که بیان شد مکتب تفکیک تسلط و نفوذ فراوانی در شهر مشهد مقدس دارد. از همین رو پس از نوشتن این کتاب، مانع از چاپ و تکثیر آن در این شهر شدند. نویسنده نیز برای چاپ اثر خود به شهر تهران سفر کرد و کتاب خود را در آنجا به چاپ رسانید. این نمونه‌ای از محدودیت‌هایی است که مکتب تفکیک برای مخالفان خود ایجاد کرده و بدون شک موانع فراوان دیگر جلوی پای نویسنده و مخالفان خود قرار داده‌اند.

از طرفی با توجه به دشوار و تخصصی بودن برخی مطالب عرفانی و فلسفی ، نویسنده نتوانسته برخی مطالب مهم را برای مخاطب بیاورد. چرا که اشاره شد گروه فراوانی از مخاطبان کتاب را عموم مردم تشکیل می دهد

۳-۵- پیش فرض های نویسنده

نویسنده پیش فرض های فراوانی چون حجیت و اعتبار عقل و ظواهر قرآن دارد. اما بخشی از مخاطبان این اثر را طرفداران مکتب تفکیک تشکیل می دهد ؛ طرفدارانی که عقل را از حجیت ساقط دانسته و ظواهر قرآن را بی اعتبار می شمارند.

از این رو سعی شده تا با کمترین پیشفرض ها به نقد و بررسی مکتب تفکیک پرداخته شود. با این حال میتوان گفت پیش فرض هایی که هر مسلمان و شیعه باید داشته باشد ، در این کتاب نیز وجود دارد.

۳-۶- ارتباط کتاب با تخصص نویسنده

نویسنده محترم از اساتید مطرح در عرفان و فلسفه اسلامی است و هم اکنون در شهر مقدس مشهد به تدریس در این زمینه مشغول است و آثار فراوانی در این دو مسئله نگاشته اند. و از آنجا که مکتب تفکیک از مخالفان سرسخت فلسفه و عرفان است این کتاب را با تخصص نویسنده مرتبط دانست

فصل چهارم: خلاصه کتاب

کتاب مورد بحث در شش فصل تدوین شده است. این فصل‌ها عبارتند از: تاریخچه مکتب تفکیک، ارزش نقل در مکتب تفکیک، ارزش عقل و شهود در مکتب تفکیک، گزارش و نقد آرای مهم تفکیک، بررسی نقدهای تفکیکیان بر فلسفه و عرفان، نتیجه و آثار مکتب تفکیک. در این بخش به مسائل مهم و کلیدی این اثر می‌پردازیم

۱-۴- تاریخچه مکتب

این مکتب با اینکه از مخالفان عرفان بشمار میرود، با این حال از دل عرفان متولد شده است. میرزا مهدی اصفهانی بعنوان موسس این مکتب سال‌ها در دامن بزرگان عرفان پرورش یافت؛ عارفانی چون حاج سید احمد کربلایی و سید جمال الدین گلپایگانی (حکیمی، ۱۳۷۵، ۲۱۴)

اما میرزا مهدی نتوانست در سلوک عرفانی موفق شود و همین امر باعث دشمنی شدید وی با عرفان و حکمت شد. میرزا مهدی با مهاجرت به مشهد مقدس پرچم مخالفت با عرفان و حکمت اسلامی را بلند کرد و شاگردانی را در این زمینه تربیت کرد.

یکی از مهمترین شاگردان وی، شیخ محمود حلبی است. ایشان موسس انجمن حجّیه است که در ابتدا با هدف مهدویت تشکیل شد؛ اما در ادامه و با پیروزی انقلاب اسلامی به مخالفت‌های فراوان با امام خمینی (ره) و انقلاب پرداخت. ناسزاها و توهین‌های ایشان به بزرگان عرفان و حکمت اسلامی از شاخصه‌های ایشان است.

۲-۴- مکتب تفکیک و قرآن کریم

مکتب تفکیک شباهت زیادی به اخباری‌گری دارد. از شاخصه‌های بسیاری از اخباریون عدم اعتبار قرآن کریم و اعتقاد به تحریف آن است. مکتب تفکیک نیز در این مسئله با آنان هم‌نظر است. میرزا مهدی اصفهانی و برخی از شاگردان معتقدند قرآن کریم تحریف گشته و قسمت‌هایی از آن تحریف گشته است. وی به همین دلیل مدعی است آنچه از آیات قرآن فهمیده میشود، قابل اعتماد نیست؛ زیرا شاید معنای آیه چیز دیگری بوده و با حذف آن واژه یا واژگانی از آن، معنای جمله کاملاً تغییر کرده است. (اصفهانی، ۱۳۸۸ش، ۱۲۹ تا ۱۳۸)

در رد این اندیشه کتاب‌های فراوانی نگاشته و ادله فراوانی بیان شده که مهمترین آنها کلام خداوند متعال در رد این اندیشه است. در قرآن کریم آمده است.

إِنَّا نَحْنُ نُزَكِّئُ الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ. (الحجر ، ۹)

۳-۴- جایگاه عقل از نظر مکتب تفکیک

میرزا مهدی اصفهانی در یک رویکرد به شدت افراطی معتقد بود «عقل» به معنای «تفکر و علم حصولی» به طور کلی در کشف حقیقت بی اعتبار است. وی راه رسیدن به حقایق را در این منحصر می داند که انسان با تقوا و عمل صالح ، نفس خود را طهارت بخشد تا خدا نور علم را از عالم بالا بر قلب او فرود آورد و به برکت آن حقیقت را بفهمد. معرفت و شناخت مسائل اعتقادی به هیچ روی پیرو بحث های علمی و استدلال های منطقی نیست ، بلکه در گرو پاک شدن فطرت پاک انسانی است. و راه استدلال عقلی جز ضلالت چیزی همراه ندارد.

در نقد این کلام نیز استدلال های فراوانی بیان شده است. اما با رجوع به سخنان گهربار اهل بیت علیهم السلام به ارزش و اعتبار عقل تصریح شده است؛ آنجا که امام کاظم علیه السلام میفرماید: **إِنَّ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجَّتَيْنِ: حُجَّةَ ظَاهِرَةٍ، وَ حُجَّةَ بَاطِنَةٍ، فَأَمَّا الظَّاهِرَةُ فَالرُّسُلُ وَ الْأَنْبِيَاءُ وَ الْأئِمَّةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، وَ أَمَّا الْبَاطِنَةُ فَالْعُقُولُ.**

(کلینی، ۱۳۸۷ ش، ۳۵/۱)

البته این دیدگاه به علت سست و ضعیف بودن در مکتب تفکیک دوام چندانی نیافت و نسل های بعدی این مکتب به رویکرد های دیگری درباره عقل پرداختند. البته در آن رویکردها نیز اعتبار عقل و عقلانیت بشدت کاهش پیدا کرد و علوم عقلی در میان آنان طرد و منزوی گشت.

۴-۴- معاد شناسی مکتب تفکیک

مکتب تفکیک معتقد است بهشت و جهنم در گوشه ای از همین عالم دنیاست به گونه ای که اگر کسی قدرت پرواز به آسمان ها داشته باشد می تواند به بهشت که در آسمان هفتم است، پرواز کند (سیدان، ۱۳۸۸ ش، ۵۳)

۵-۴- جهان شناسی مکتب تفکیک.

به عقیده مکتب تفکیک اولین خلق خداوند آب است. در نظر آنان آب به دو قسم گوارا و شور تقسیم می شود و از آب گوارا که علین نامیده می شود ، طینت های پاک ، ارواح و ابدان مومنین و بهشت و نعمت های آن خلق شده است. و از آب شور که سجين است ارواح و ابدان کافران و جهنم و آتش خلق می گردد (مروراری، ۱۴۱۶ ق، ۲۲۲ و ۲۲۳)

۶-۴-مذمت عرفان و فلسفه در بیان اهل بیت.

اهل تفکیک برای اثبات عقیده خود در رد عرفان و فلسفه به دسته‌ای از روایات استناد میکنند؛ مانند این روایت که از امام حسن عسکری علیه السلام نقل شده است که به ابوهاشم جعفری فرمودند: زمانی بر مردم خواهد آمد که چهره‌هایشان خندان دل‌هایشان تاریک است...

عالمان ایشان بدترین خلق خدا بر روی زمینند؛ به فلسفه و تصوف تمایل دارند و قسم به خدا که ایشان از منحرفین می‌باشند. مخالفین ما را به شدت دوست دارند و شیعیان ما را گمراه می‌کنند... ایشان قطع کننده راه مومنین و مبلغان مکتب کفار می‌باشند. هر کس زمانه ایشان را درک کرد از ایشان بر حذر باشد و دین و ایمانش را حفظ نماید. (نوری، ۱۴۱۱ق، ۱۱/ ۳۸۰)

اما یکی از مهمترین پاسخ‌هایی که به این مسئله داده شده است این است که تمام روایاتی که در آن از فلسفه و تصوف مذمت شده، روایاتی است بی‌سند که شواهد بسیار تاریخی بر جعلی بودن آن شهادت می‌دهد. این روایات در هیچ یک از کتب معتبر حدیث نقل نشده و حتی در کتب غیر معتبر نیز تا قرن یازدهم اثری از آن نیست. بلکه در کتابی منسوب به مقدس اردبیلی به نام حدیقه الشیعه اولین بار به چشم می‌خورد. اما دلایل فراوانی نیز وجود دارد که کتاب حدیقه الشیعه نیز وجود دارد که این اثر، کتابی جعلی است. در قرن یازدهم مخالفان عرفان و حکمت اسلامی دست به جعل این کتاب زدند و آن را به دروغ به مقدس اردبیلی نسبت دادند» (وکیلی، ۱۵، ۱۴۰۲ تا ۱۹)

نتیجه گیری

آنچه در خلال مباحث گذشته فهمیده می شود، تحجر و بی کفایتی مکتب تفکیک در تبیین مبانی تشیع است. تفکری که بشدت ممزوج با اخباری گری است. تفکری که منهدم کننده قرآن و اسلام و باعث عدم پیشرفت علوم دینی است.

ما برای آنکه بتوانیم پله های ترقی دینی را پیماییم و به اهداف متعالی اسلامی دست پیدا کنیم ، اولین و مهمترین مرحله ، زدودن تفکر تحجرگرایانه تفکیک است.

جامعه نوین امروزی توان تحمل اندیشه های سنتی دینی را ندارد ؛ در نتیجه گسترش اسلام در سطح جهانی نیز با دفع این آفت فکری گره خورده است.

با شکل گیری انقلاب اسلامی توسط امام خمینی «ره» شاهد تغییراتی ارزشمند در نقد این تفکر بوده ایم؛ اینک امید است که در آینده ای نزدیک ، تعصب و دگماتیسم جای خود را به تعقل و تفکر دهد و اندیشه های اصیل اسلامی در حوزه های علمیه نمود پیدا کند.

فهرست منابع

* قرآن کریم

۱. اصفهانی، مهدی (۱۳۸۸)، رسائل شناخت قرآن، چاپ اول، تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر
۲. حکیمی، محمد رضا (۱۳۷۵)، مکتب تفکیک، چاپ اول، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی
۳. سیدان، سید جعفر (۱۳۸۸)، بررسی نسبت عقل و وحی از منظر فلسفه و مکتب تفکیک، چاپ اول، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
۴. طوسی، محمد بن حسن (۱۴۳۲)، تهذیب الاحکام، چاپ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه
۵. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۸۷)، الکافی، چاپ اول، قم: دارالحدیث
۶. مروارید، حسنعلی (۱۴۱۶)، تنبیهات حول المبدأ و المعاد، چاپ دوم، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی
۷. نوری، حسین (۱۴۱۱ق) مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، چاپ سوم، قم: موسسه آل البيت لاحیاء التراث
۸. وکیلی، محمد حسن (۱۴۰۲) تطهیر الشریعة عن حدیقة الشیعة، چاپ دوم، مشهد مقدس: موسسه مطالعات راهبردی
۹. بی تا، زندگینامه محمد حسن وکیلی، دسترسی در ۱/۴/۱۴۰۳ از وب سایت:

[/https://mhva.ir/about](https://mhva.ir/about)